

**БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ
У ЖЫЦЦІ І ЛЁСЕ ПРАФЕСАРА АЛЯКСЕЯ ПЯТКЕВІЧА:
ПА СТАРОНКАХ АДНОЙ КНІГІ**

М. У. Грынько

*Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы
Гродна, Рэспубліка Беларусь
mgrynko@tut.by*

У артыкуле на аснове ўспамінаў, змешчаных у кнізе “Водгулле з маёй дарогі”, разглядаецца ўплыў БДУ на фарміраванне асобы вядомага беларускага літаратуразнаўца, прафесара А. М. Пяткевіча. Адлюстроўваецца ўплыў выкладчыкаў і студэнтаў універсітэта на асобу вучонага.

Ключавыя словы: Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (БДУ); Аляксей Пяткевіч; філалагічны факультэт.

**BELARUSIAN STATE UNIVERSITY
IN THE LIFE AND FATE OF PROFESSOR ALEXEY PYATKEVICH:
ON THE PAGES OF ONE BOOK**

M. U. Hrynko

*Yanka Kupala State University of Grodno
Grodno, Republic of Belarus
mgrynko@tut.by*

The article considers the influence of BSU on the formation of the personality of the famous Belarusian literary critic, Professor A. M. Pyatkevich on the basis of the memories contained in the book of memories “Echo from my road”. The influence of teachers and students of the university on the personality of the scientist is reflected.

Key words: Belarusian State University (BSU); Alexei Pyatkevich; Faculty of Philology.

У кожнага чалавека ёсць мясціны і людзі, якія зрабілі значны ўплыў на фарміраванне свядомасці, станаўленне як спецыяліста, прафесіянала, урэшце, на стварэнне асобы. Безумоўна, гэта найперш сям’я, дзе кожны разам з малаком маці “ўпітвае” роднае слова, любоў да родных мясцін, якія застаюцца назаўжды ў памяці як самыя дарагія, пра што сведчыць і прыказка “Самы любы той куток, дзе адрэзалі пупок”. Немагчыма ў выхаванні і станаўленні чалавека не назваць школу, у якой набываюцца жыццёва неабходныя веды. Вельмі важным у дадзеным рэчышчы ўяўляецца ўстанова, дзе чалавек атрымлівае адукацыю, з якой пасля ідзе па жыцці.

Для вядомага беларускага літаратуразнаўца, культуролага, прафесара Аляксея Міхайлавіча Пяткевіча такой установай, альма-матар стаў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, які на працягу цэлага стагоддзя рыхтуе для ўсёй Беларусі прафесійныя кадры вышэйшага гатунку.

Прафесар А. М. Пяткевіч, які звыш 60 (!) гадоў адпрацаваў у Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы, заўжды падкрэсліваў, што атрымаў акадэмічную адукацыю ў БДУ. Таму і ў кнізе ўспамінаў “Водгулле з маёй дарогі” (Гродна, 2021), створанай да 90-годдзя, аўтар багата месца адводзіць сваёй альма-матар.

Згаданая кніга складаецца з трох раздзелаў: “Рухі жыцця”, “Асобы”, “Рэфлексіі”.

У першым раздзеле аўтар успамінае сваё жыццё ад нараджэння да сённяшняга дня, з вялікай любоўю распавядае пра бацькоў, сваякоў, родную Стаўбцоўшчыну, пра Гародню, якая стала роднай на ўсё жыццё... Асобна ў гэтым раздзеле вылучаецца нізка “Часы мае

вучобы”, дзе вядзецца аповед пра часы вучобы ад дзяцінства да аспіранцкіх гадоў. З гонарам аўтар напачатку паведамляе: “Вучыўся я 19 гадоў падрад, і гэта нямала. Але вучоба заўсёды была па душы, не дакучала, не замінала ніякай іншай справе” [1, с. 58]. Цікавымі з’яўляюцца ўспаміны пра пачатак вучобы ў польскай школе, пра адметнасці вучобы “пры саветах”, пра цікавыя здарэнні са школьных гадоў. Але найбольш тут аўтар дзеліцца ўспамінамі пра гады вучобы ва ўніверсітэце, сцвярджаючы, што ў сярэдзіне мінулага стагоддзя БДУ для беларускіх юнакоў успрымаўся як святыня, нешта надзвычай рамантычнае, часта недасягальнае: конкурс на філалагічны факультэт дасягаў 10 чалавек на месца. Аднак і гэта не бянтэжыла маладыя душы, якія прагнулі новага, нязведанага. І Белдзяржуніверсітэт даваў гэта: “Ва ўніверсітэце ўсё было новым і цікавым, хаця і не без прыгод” (с. 67).

Распавядаючы пра складаны студэнцкі час, звяртаючы ўвагу на немалыя праблемы, сярод якіх і фінансавыя цяжкасці (большасць аднакурснікаў была з вёсак, ніякай дапамогі ніхто не меў), і адсутнасць мінімальнага ўмоў у студэнцкім інтэрнаце, і час усеагульнага “палявання на вальнадумства” (аднаго з сяброў-аднакурснікаў пасадзілі ў турму за вершы), аўтар з любоўю апісвае цікавыя сустрэчы, моцнае студэнцкае сяброўства, якое доўжылася цягам усяго жыцця.

А. М. Пяткевіч з пазіцыі часу падкрэслівае, што сам факт вучобы ў БДУ падштурхоўваў да самаразвіцця, удасканалення: “Вучыцца хацелася, і не толькі на занятках. Духовны багаж наш, першакурснікаў, быў невысокім. У маім мястэчку нават радыё тады не было. І я стаў яго выкарыстоўваць у інтэрнаце як толькі мог” (с. 69). Паводле Аляксея Міхайлавіча, такая самаадукацыя дапамагала ў развіцці асобы, давала магчымасць дакрануцца да сусветнага мастацтва. Таму, напэўна, невыпадкова прафесар Пяткевіч з’яўляўся адным са стваральнікаў і на працягу многіх гадоў загадчыкам кафедры беларускай культуры ў Купалаўскім універсітэце.

З вялікай павагай і любоўю на старонках кнігі ён аўтар успамінае пра сваіх выкладчыкаў, даючы ім высокую ацэнку. Так, напрыклад, пра дацэнта Н. І. Лапідуса, які падрыхтаваў не адно пакаленне беларускіх філолагаў, сцвярджае: “Непрыступна строга, карэктны, ён валодаў бездакорнай дыкцыяй і веў свой аповед пра антычных герояў і багоў на павышанай эпічнай ноце, прымушаючы нас захапляцца таямнічасцю літаратурных міфаў”.

Прафесар І. В. Гутараў падаецца як выкладчык, які найбольш уразіў, выкладаючы базавы для літаратара курс “Уводзіны ў літаратуразнаўства”: “Гэты альфабэтны прадмет ён змог напоўніць чарамі слоўнага мастацтва, паказаўшы, якой прыгожай з’яўляецца літаратура” (с. 71).

Ствараючы міні-партрэты сваіх выкладчыкаў, аўтар успамінаў у кожным з іх выдзяляе непаўторнае, станоўчае, тое, што назавуць засталося ў памяці, і па-майстэрску выводзіць штрыхі да гэтых партрэтаў: “чытаў дзівосна, як Бог” (В. М. Саўсун); “вучыў шанаваць сваю спадчыну” (Л. С. Абэцэдарскі), “нельга было не ацаніць яго аналітычную ўдэлінасць, імкненне шукаць глыбіннае ў мастацкім творы” (М. І. Сторажаў); “чытаў ён з патрыятычным запалам, умеў знаходзіць адпаведныя акцэнт” (М. Р. Ларчанка) і інш. І ўжо маючы вялізны жыццёвы, прафесійны ды творчы вопыт, Аляксей Міхайлавіч разумее важнасць і значнасць вывучэння ва ўніверсітэце курсаў не толькі айчыннай, але рускай, замежнай літаратуры, літаратуры народаў СССР, славянскіх літаратур: “тады не думалася, што літаратура развівае, будзіць у нашых юных душах нейкія таемныя стрункі, вучыць самастойна ставіцца да жыцця, шукаць праўды і справядлівасці” (с. 73).

Для многіх людзей перыяд студэнцтва – гэта не толькі часы набыцця адукацыі, самаўдасканалення. Часта гэта яшчэ і той час, калі вызначаецца лёс, прымаюцца рашэнні, ад якіх залежыць усё наступнае жыццё: “У тых студэнцкіх гадах змяніўся і мой асабісты лёс... прыйшла наша шчаслівая вясна” – так аўтар распавядае пра сваё адзінае каханне, свой лёс, сваю жонку Марыю Міхайлаўну, аднакурсніцу, з якой ажаніўся пасля чацвёртага курса і пражыў усё жыццё. Менавіта Марыя Міхайлаўна была дарадчай, надзейным памочнікам, якая ўсклала на сябе ўсе сямейныя турботы-клопаты, даючы магчымасць Аляксею Міхайлавічу напоўніцу займацца літаратурнай, педагагічнай дзейнасцю.

Заканчэнне Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта стала для маладога спецыяліста пачаткам новага жыцця ў тым жа БДУ: як выпускніка-выдатніка Аляксея Пяткевіча рэкамендавалі ў аспірантуру, вучоба ў якой успамінаецца як адзін з найважнейшых перыядаў жыцця, тым часам, калі малады вучоны найбольш займаецца самаадукацыяй, працуючы ў “Ленінцы” – Рэспубліканскай бібліятэцы (цяпер – Нацыянальная бібліятэка Беларусі). Аўтар успамінаў не раз падкрэслівае, што ў аспіранцкіх гадах давялося па-іншаму паглядзець на свет, на сваю ролю ў гэтым свеце: “Было нешта, што гарнула нас, былых аднакурснікаў, і не толькі аднакурснікаў, філолагаў, гісторыкаў, матэматыкаў, біёлагаў, у адну супольнасць.

Гэтае нешта мы адчувалі, хаця асабліва і не думалі пра яго. Напэўна, гэта былі пачаткі нашай самастойнасці і сталасці, таямніча-трывожная і светлая перспектыва любімай навуковай работы, увогуле працы ў нейкай установе” (с. 83).

Досыць цікавым, нават у пэўнай ступені авантурным паказваецца ў кнізе размеркаванне пасля аспірантуры: у 1957 годзе маладому перспектыўнаму выпускніку аспірантуры прапаноўваюць месца працы ў Інстытуце літаратуры Акадэміі навук – вельмі прэстыжнае месца працы па тым часе. Аднак А. М. Пяткевіч рашуча адмаўляецца ад прапановы, выказвае жаданне быць размеркаваным у нейкую навучальную ўстанову. Дарэчы, у шматлікіх гутарках, інтэрв’ю герой дадзеных радкоў падкрэслівае, што заўжды бачыў сябе як спецыяліста выключна ў студэнцкай аўдыторыі. І таму падчас размеркавання папросту памяняўся накіраваннямі з выпускніком Мінскага педагагічнага інстытута Васілём Жураўлёвым і паехаў на працу ў Гродзенскі педінстытут.

Кожны чалавек, як вядома, абавязаны сваім існаваннем, жыццём, дасягненнямі многім іншым людзям, якія далі жыццё, адукацыю, выхаванне, былі побач, дапамагалі ў цяжкія хвіліны... У кнізе ўспамінаў “Водгулле з маёй дарогі” прафесар А. М. Пяткевіч прапануе чытачу вялізную колькасць імёнаў тых людзей, якія пакінулі светлы след у ягоным жыцці. Аўтар часам прыводзіць пералік прозвішчаў, калі вядзе гутарку пра пэўныя перыяды жыцця ці ўспамінае нейкую падзею. Аднак асобна ў кнізе стаіць прозвішча навуковага кіраўніка, прафесара Юльяна Сяргеевіча Пшыркова, якому прысвечана асобная нізка з даволі метафарычнай назвай – “Светлая душа вучонага”.

На старонках кнігі Аляксей Міхайлавіч, напэўна, спецыяльна не стварае нейкага своеасаблівага “пантэона” сваіх сяброў, калег, настаўнікаў, аднак асобу Ю. С. Пшыркова вылучае ярка, цвёрда, згодна свайму характару: “Сярод тых людзей, якія вучылі мяне жыць, вучылі ў школе, ва ўніверсітэце, самай значнай пасля бацькі асобай з’яўляецца Юльян Сяргеевіч Пшыркоў. Успамінаю яго з нязменнай цеплынёй, нібы роднага чалавека” (с. 212).

Ствараючы “станоўчы партрэт” свайго навуковага кіраўніка, А. М. Пяткевіч характарызуе яго як талерантнага, спакойнага, лагоднага, што дае падставы аўтару гаварыць пра “тыповы беларускі характар, узгадаваны традыцыйнай народнай культурай”. Аднак досыць цікава з пункту гледжання педагагікі апісвае аўтар адзін эпізод, калі Ю. С. Пшыркоў пазнаёміўся з курсавой работай першакурсніка А. Пяткевіча: “Кіраўнік не проста крытычна ацаніў маю работу, а разнёс яе ўшчэнт, проста збэсціў” (с. 213). І толькі з цягам часу, працуючы ўжо выкладчыкам, Аляксей Міхайлавіч зразумеў, што гэта быў адзін з педагагічных прыёмаў, сродкаў уздзеяння на самалюбства студэнта. На наш погляд, дадзены эпізод яскрава пацвярджае той факт, што Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт заўжды рыхтаваў эліту беларускага грамадства, а дасягалася гэта ў тым ліку дзякуючы самаадданай працы прафесіяналаў, якія там працавалі і працуюць.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, яго адметнае жыццё, а найперш, асобы, якія з ім звязаны, выступаюць яркімі, непаўторнымі героямі на старонках кнігі ўспамінаў як у межах згаданых нізак, так і іншых. Філалагічны факультэт, ягоныя студэнты, знакамітыя выпускнікі, а таксама выкладчыкі, якія пасля сталі калегамі, сябрамі Аляксея Міхайлавіча, дзейнічаюць як своеасаблівыя рыцары, якія нясуць беларускае слова, багатую нацыянальную культуру, непаўторную літаратурную спадчыну новым пакаленням беларусаў.

У адным з інтэрв’ю, якое рыхтавалася да юбілею вучонага, Аляксей Міхайлавіч, з вышыні пражытых гадоў, мудра разважаў, што ўзрост у 90 гадоў – сур’ёзны, гэта час, калі варта рабіць нейкія рэфлексіі, падводзіць вынікі. Якраз у кнізе ўспамінаў “Водгулле з маёй дарогі” ёсць і рэфлексіі, і вынікі, сам зборнік – своеасаблівая Eratta, дзе пачэснае месца займае першы беларускі ўніверсітэт з яго слаўнай 100-гадовай гісторыяй!

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Пяткевіч, А. Водгулле з маёй дарогі: успаміны / А. Пяткевіч. – Гродна: ЮрСаПрынт, 2021. – 308 с. Тут і далей спасылкі падаюцца па гэтым выданні з пазначэннем адпаведнага нумара старонкі ў круглых дужках.